

Jongerenafdelingen van politieke partijen. Een onderzoek naar hun recruteringsfunctie en hun functioneren binnen Vlaamse politieke partijen

Marc HOOGHE

*Postdoctoraal onderzoeker van het FWO-Vlaanderen en deeltijds docent aan de
VU Brussel en de Universiteit Antwerpen*

Patrick STOUTHUYSEN

Hoogleraar aan de Vakgroep Politieke wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel

I. De functies van politieke jongerenorganisaties

A. Inleiding

Jongerenafdelingen van politieke partijen spelen traditioneel een politiek niet onbelangrijke rol. Vaak zorgden deze jongerenorganisaties voor ideologische partijvernieuwing of voor het introduceren van nieuwe politieke thema's en gevoeligheden, en ze vormden ook een kanaal voor de rekrutering van partijleden en politiek personeel. Zo prijkt bij nogal wat vooraanstaande politici een voorzitterschap van de jongerenafdeling van de partij op het C.V. Zowel huidig premier Guy Verhofstadt, als zijn voorgangers Jean-Luc Dehaene en Wilfried Martens verdienden hun eerste sporen in de politiek binnen respectievelijk de PVV- en de CVP-Jongeren. De politieke partijen zelf lijken overtuigd van dit belang van de jongerenafdelingen : zo hebben in alle grote partijen de jongerenafdelingen recht op ten minste één zetel in het partijbureau¹. Politicologen lijken evenwel minder van dit belang overtuigd : bij ons weten is er nog nooit – nationaal zo min als internationaal – systematisch wetenschappelijk onderzoek verricht naar de jongerenafdelingen van politieke partijen. Zelfs in de standaardwerken over het functioneren van politieke partijen komt het trefwoord «youth» niet eens voor. Wat dat betreft kunnen we in dit artikel dan ook niet voortbouwen op eerder onderzoek, waardoor deze bijdrage noodzakelijkerwijs een eerder verkennend karakter heeft.

Er zijn echter twee redenen waarom we menen dat jongerenafdelingen van politieke partijen een bijzonder boeiend onderwerp van studie vormen. Ten eerste

¹ Cfr. NOPPE, J., Morphologie des partis politiques francophones en 2000 et 2001, *Res Publica*, vol. 44, nr. 2-3, 2002, p. 473-516; NOPPE, J., Morphologie van de Vlaamse politieke partijen in 1999 en 2000, *Res Publica*, vol. 43, nr. 2-3, 2001, p. 429-501.

is er het feit dat politieke partijen in de meeste westerse democratieën een drastisch veranderingsproces ondergaan : niet alleen krijgen electorale overwegingen een overwicht op ideologische factoren; bovendien is er een duidelijke evolutie van massabeweging naar «moderne kaderpartij»². Deze transformatie legt een hypotheek op het functioneren van jongerenafdelingen. De functies die jongerenorganisaties traditioneel ten aanzien van de moederpartijen vervulden worden, zoals verder zal blijken, in de moderne kaderpartijen immers op een andere manier ingevuld. Een tweede belangrijke reden om jeugdafdelingen van politieke partijen te bestuderen is de toenemende bezorgdheid omtrent een mogelijke daling van de politieke betrokkenheid bij met name jongere leeftijdsgroepen³. Ondanks de pessimistische veronderstellingen in een deel van de literatuur omtrent een daling van de maatschappelijke betrokkenheid binnen de gehele bevolking, zijn er, voor wat de bevolking van West-Europa betreft, geen aanwijzingen voor een algemene daling van de participatiebereidheid⁴. Er zijn daarentegen wel aanwijzingen dat specifiek bij de jongere cohorten een daling zou optreden van de deelname aan het politiek proces⁵. Ook de politieke kennis en belangstelling zouden sterk dalen bij de leeftijdsgroep onder de vijfendertig jaar⁶. Terwijl de 35+-ers ongeveer op hetzelfde niveau blijven wat betreft politieke participatie en interesse, zien we wel een daling optreden bij de jongere leeftijdsgroepen. In Nederland, bijvoorbeeld, stelt het Sociaal en Cultureel Planbureau vast dat vooral bij de leeftijdsgroep onder de 35 jaar de inzet voor vrijwilligersorganisaties sinds 1975 is gedaald⁷. Die daling geldt ook ten aanzien van het politieke engagement, en wordt in meerdere landen

² DESCHOUWER, K., *Organiseren of bewegen ? De evolutie van de Belgische partijstructuren sinds 1960*. Brussel : VUB Press, 1993; KATZ, R. & MAIR, P. (eds.), *How Parties Organize*. London : Sage, 1994; KATZ, R. & MAIR, P., *Changing Models of Party Organization and Party Democracy : The Emergence of the Cartel Party, Party Politics*, vol. 1, nr. 1, 1995, p. 5-28; MAIR, P., *Party System Change*. Oxford : Clarendon Press, 1997.

³ PUTNAM, R., *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York : Simon & Schuster, 2000, verdedigt de stelling dat de algemene daling van de politieke betrokkenheid vooral gesitueerd dient te worden bij de jongere leeftijdsgroepen.

⁴ PUTNAM, R. (ed), *Democracies in Flux. The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford : Oxford University Press, 2002; Gabriel, O. et.al., *Sozialkapital und Demokratie. Zivilgesellschaftliche Ressourcen im Vergleich*. Wien : Universitätsverlag, 2002; HOOGHE, M., *Why Should we be Bowling Alone ? Results from a Belgian Cross Sectional Survey on Alleged Causes for the Decline of Participation Levels, Voluntas. International Journal on Voluntary and Nonprofit Organizations*, vol. 13, nr. 1, 2003, p. 41-59.

⁵ JENNINGS M.K. & STOKER, L., *Generational Change, Life Cycle Processes, and Social Capital*, Paper presented at the Workshop 'Citizenship on Trial : Interdisciplinary Perspectives on the Political Socialization of Adolescents', McGill University, Montreal, 21-22 June 2002; RAHN W. & TRANSUE, J., *Social Trust and Value Change. The Decline of Social Capital in American Youth 1976-1995, Political Psychology*, vol. 19, nr. 3, 1995, p. 545-565; GAUTHIER M. & PACOM, D., *Spotlight on Canadian Youth Research*. Laval : Les Presses de L'Université, 2001.

⁶ MILNER, H., *Civic Literacy. How Informed Citizens Make Democracy Work*. Hanover : University Press of New England, 2002.

⁷ DEKKER P. & DE HART, J., *Participatie*, pp. 223-274 in *Sociaal en Cultureel Rapport 2002. De kwaliteit van de quartiaire sector*. Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau, 2002; DEKKER, P. & HOOGHE, M., *De burger-nachtwaker. Kwantitatieve en kwalitatieve verschuivingen in het participatiegedrag van de Nederlandse en Vlaamse bevolking, Sociologische Gids*, vol. 50, nr. 2, 2003 (in druk).

terug gevonden. Zo blijkt uit Duits onderzoek dat vanaf de jaren tachtig adolescenten in veel geringere mate nog lid worden van politieke jongerenorganisaties⁸. In Zweden, zo leert een andere studie, daalde het totale aantal leden van jeugdafdelingen van politieke partijen van 220.000 in 1972, tot minder dan 50.000 in 1993⁹. Dat is een verontrustende evolutie, omdat we weten dat ook hier het gezegde geldt dat jong geleerd oud gedaan is. Als jongeren niet reeds op jonge leeftijd deelnemen en participeren, wordt de kans kleiner dat ze op latere leeftijd nog die gewoonte oppikken¹⁰. Politieke socialisatie blijkt immers het meest effectief, en heeft de meest persistente effecten indien dit proces reeds in een vroeg levensstadium van start gaat¹¹. Meer algemeen leert het onderzoek omtrent socialisatie dat jongerenorganisaties een belangrijke rol spelen ten aanzien van toekomstig, volwassen engagement¹². Hoewel we ons hier dienen te hoeden voor al te eenvoudige extrapolaties, laat een daling van het politiek engagement bij jongeren nu reeds vermoeden dat er ook bij volwassenen de komende decennia sprake zal zijn van een geringere bereidheid tot politieke participatie. Om al deze redenen menen we dan ook te kunnen stellen dat politieke jongerenorganisaties een belangrijk thema van studie dienen te vormen, en wij hopen dat deze eerste verkenning hiertoe een bijdrage kan leveren.

B. De toestand van de Vlaamse politieke jongerenorganisaties

In het verleden hoefden politieke partijen niet van het belang van jongerenorganisaties te worden overtuigd : elk van de drie klassieke Belgische partijen maakte werk van de uitbouw van eigen jongerenafdelingen. In de schoot van de Belgische

⁸ OFFE, C. & FUCHS, S., A Decline of Social Capital ? The German Case, pp. 189-243 in R. Putnam (ed.), *Democracies in Flux. The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford : Oxford University Press, 2002, p. 216.

⁹ ROTHSTEIN, B., Sweden. Social Capital in the Social Democratic State, pp. 289-331 in R. Putnam (ed.), *Democracies in Flux*. Oxford : Oxford University Press, 2002, p. 294.

¹⁰ PLUTZER, E., Becoming a Habitual Voter : Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood, *American Political Science Review*, vol. 96, nr. 1, 2002, p. 41-56; HOOGHE, M. & STOLLE, D., De invloed van jeugdparticipatie op sociaal kapitaal-indicatoren bij volwassenen. Een analyse van retrospectieve surveygegevens en paneldata, *Ethiek en Maatschappij*, vol. 5, nr. 4, 2002, p. 3-32.

¹¹ ERIKSON, E., *Identity. Youth and Crisis*. New York : Norton, 1968; EASTON, D. & DENNIS, J., *Children in the Political System*. New York : McGraw-Hill, 1969; TORNEY, J., OPPENHEIM A. & FARNEN, R., *Civic Education in Ten Countries*. New York : Wiley, 1975; RENSHON, S. (ed.), *Handbook of Political Socialization*. New York : Free Press, 1977; JENNINGS, M.K. & NIEMI, R. *Generations and Politics*. Princeton : Princeton University Press, 1981; DENVER D. & HANDS, G., Does Studying Politics Make a Difference ?, *British Journal of Political Science*, vol. 20, 1990, 263-288; YATES M. & YOUNISS, J., A Developmental Perspective on Community Service, *Social Development*, vol. 5, 1996, p. 85-111; HOOGHE, M. & STOLLE, D., Age Matters. Life Cycle and Cohort Differences in the Socialisation Effect of Voluntary Participation, *European Political Science*, vol. 3, nr. 2, 2003, (in druk).

¹² FENDRICH, J. & TURNER, J., The Transition from Student to Adult Politics, *Social Forces*, vol. 67, 1989, 1049-1057; GALSTON, W., Political knowledge, political engagement and civic education, *Annual Review of Political Science*, vol. 4, 2001, 217-234; JENNINGS, M.K., Residues of a Movement, *American Political Science Review*, vol. 81, nr. 2, 1987, p. 367-382; YOUNISS, J. & YATES, M., *Community Service and Social Responsibility in Youth*. Chicago : University of Chicago Press, 1997.

Werkliedenpartij werd reeds in 1891 een Nationale Federatie van Socialistische Jonge Wachten opgericht die haar hoogtepunt bereikte in de jaren dertig, toen ze 25.000 leden verenigde. De relatie met de partij verliep overigens niet altijd vlekkeloos : de SJW'ers werden op een bepaald moment zelfs uit de partij gezet. Ook de later opgerichte Jongsocialisten brachten vaak leven in de brouwerij : in de jaren zeventig speelden ze een sleutelrol in de strijd voor de verlinking van de B.S.P. Samen met het tijdschrift *Links* trokken ze de kar van de progressieve frontvorming. Die generatie «Jonge Turken» – Marcel Colla, Norbert De Batselier, Luc Van Den Bossche, Karel Van Miert – zou later ook binnen de moederpartij de «Doorbraak»-operatie op gang brengen¹³. Langs christelijke zijde vinden we reeds in 1850 verre voorlopers van wat later de Katholieke Jonge Wachten zullen worden. Goed honderd jaar later, in 1951, worden de CVP-jongeren opgericht. De invloed van deze jongerenorganisatie bereikt haar hoogtepunt omstreeks de jaren zeventig : met achtereenvolgens het zogenaamde «wonderbureau» met Wilfried Martens aan het hoofd (1969-1971), en later, in de periode 1977-1983, onder het voorzitterschap van Eric Van Rompuy, toen de CVP-jongeren vooral rond communautaire thema's met de moederpartij in de clinch te gingen¹⁴. Binnen de schoot van de Liberale Partij, ten slotte, werden in 1904 de Liberale Jonge Wachten opgericht, die omstreeks 1935 zelfs 20.000 leden telden. Na de omvorming van de partij tot PVV, gingen de jongeren verder als PVV-jongeren, en vanaf 1992 als VLD-jongeren. Onder het voorzitterschap (1979-1981) van Guy Verhofstadt, met naast zich politiek secretaris Patrick Dewael, slaagden de jongeren erin, via hun Radikaal Manifest, het ideologisch profiel van de partij in neo-liberale zin aan te scherpen¹⁵.

Traditioneel vervulden jongerenorganisaties vooreerst een vormings- en socialisatiefunctie : nieuwe generaties verwierven politieke vaardigheden en maakten zich het wereldbeeld van de politieke familie eigen. Jongerenorganisaties speelden ook een cruciale rol inzake de selectie van (toekomstig) politiek personeel : een zeer aanzienlijk deel van de latere politieke leiders leerde de stiel in het bestuur van een politieke jongerenorganisatie. Bovendien vervulden jongerenorganisaties een functie inzake politieke en ideologische vernieuwing : ze fungeerden vaak als waakhonden die toezagen op de ideologische zuiverheid en die, vooruitlopend op de moederpartij, nieuwe thema's oppikten. Als jongerenorganisaties in toenemen-

¹³ VANSCHOENBEEK, G., *Ontstaan, situering en karakterisering van de Socialistische Jonge Wacht (1886-1914)*. Eindverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1978; VERMANDERE, M., *Door gelijke drang bewogen ? De socialistische partij en haar jeugdbeweging, 1886-1944, Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, vol. 8, 2001, p. 225-255, p. 226; ACKAERT, J., *De Jongsocialisten op zoek naar een identiteit, De Nieuwe Maand*, vol. 27, 1984, p. 152-164; DE GROOTE, S., *Tussen revolutie en reformisme of 100 jaar socialistische politieke jongerenbeweging, Socialistische Standpunten*, vol. 32, nr. 5, 1985, p. 34-44; BLOMMAERT, S., *De Socialistische Jonge Wacht tussen 1945 en 1969*. Eindverhandeling Vrije Universiteit Brussel, 1980.

¹⁴ DE DONDER, J., *Het levend geweten. 40 jaar CVP-jongeren in Vlaanderen*. Antwerpen : Standaard Uitgeverij, 1991.

¹⁵ DEBROYE, A., *Jongsocialisten, VLD-jongeren en CVP-jongeren : een aanzet tot vergelijkende politieke analyse*. Eindverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, 1998.

de mate een kwijnend bestaan lijden, zoals de internationale literatuur suggereert, dan zal dat, zo kunnen we voorspellen, ook gevolgen hebben ten aanzien van de invulling van al die functies.

Er bestaan echter nauwelijks betrouwbare cijfergegevens over de evolutie van het ledenaantal van politieke jongerenorganisaties, maar voor die landen waar die gegevens beschikbaar zijn, wijzen ze op een gevoelig ledenverlies de afgelopen tien jaar. Voor Vlaanderen beschikken we slechts over zeer fragmentaire cijfergegevens, die bovendien moeilijk zijn te interpreteren, omdat het vaak om niet meer dan ruwe schattingen gaat. Het feit dat politieke jongerenorganisaties gekenmerkt worden door snel wisselende besturen, heeft tot gevolg dat er ook weinig administratieve continuïteit bestaat en dat nogal wat cruciale data verloren gaan. De beschikbare data maken evenwel duidelijk dat ook in Vlaanderen de politieke jongerenorganisaties met ledenverlies kampen (Tabel 1).

Tabel 1. Evolutie ledencijfers politieke jongerenorganisaties in Vlaanderen

	CVP-Jongeren		PVV-Jongeren		Jongsocialisten	
	absoluut	relatief	Absoluut	Relatief	absoluut	relatief
1969	4000	3.6				
1970						
1972					8988	8.6
1973	1500	1.5				
1974					9181	8.4
1975	5000	4.1	8000	18.3		
1976						
1977	8000	6.4				
1978	9000	7.2				
1979	11220	9.6				
1980	11238	9.0				
1981	11966	9.6				
1982	10697	9.2				
1983	12285	11.3				
1984	11218	10.5				
1985	11988	10.5				
1986	13955	10.9	8220	11.2		
1987	11608	8.3	7589	10.1		

	CVP-Jongeren		PVV-Jongeren		Jongsocialisten	
	absoluut	relatief	Absoluut	Relatief	absoluut	relatief
1988	11114	8.3	9568	12.7		
1989	11930	9.5	8467	11.2		
1990	11309	8.6	8189	11.5		
1991						
1992			7000	9.1		
1993	7880	6.3	7745	9.6	1280	1.4
1994	11629	9.6			2374	2.7
1995	10048	9.2	6611	8.3	1096	1.4
1996	10611	9.1			1087	1.3
1997	8946	8.0	6200	7.8	1119	1.5
1998						
1999						
2000						
2001	5900	5.7	2500	3.1	900	1.2

Absoluut= aantal leden voor het betreffende jaar; Relatief= in percent van het totale aantal leden van de partij. Bron : DEBROYE, *o.c.*, voor de gegevens tot 1997, inz. publicaties en archief van de jongerenorganisaties¹⁶; de gegevens voor 2001 werden op basis van gesprekken met de nationale secretariaten van de jongerenorganisaties verzameld in het kader van het Leeronderzoek 'Politieke Actualiteit', VUB, 2001-2002. Prof. K. Deschouwer bezorgde ons de gegevens over het ledenaantal van de moederpartijen.

Ook al dienen de cijfers in Tabel 1 met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, niettemin kunnen we moeilijk ontkennen dat de ledentallen van politieke jongerenorganisaties dalen, zowel in absolute als in relatieve zin : sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw hebben de jongerenorganisaties meer dan twee derden van hun ledenaantal verloren. Hoewel het ledenaantal van politieke partijen in het algemeen een dalende tendens vertoont, daalt het aantal leden bij de jongerenafdeling veel sterker dan bij de moederpartij. Terwijl bijvoorbeeld in het begin van de jaren tachtig de CVP-Jongeren nog ruim tien procent leverden

¹⁶ Debroye steunt zich voor wat de SP betreft op gegevens ter beschikking gesteld door de toenmalige Adjunct Nationaal secretaris van de partij. Voor de PVV/VLD bestaan de bronnen uit de archieven van de jongerenorganisaties, bewaard in het Liberaal Archief, aangevuld met gegevens afkomstig van het toenmalige Nationale Secretariaat van de jongerenorganisatie. Voor de CVP komen de gegevens uit de jaarlijkse «Werkingsverslagen van de CVP-Jongeren», ter beschikking gesteld door het nationale secretariaat van de jongerenorganisatie. In alle gevallen dienen de opgegeven cijfers met de nodige omzichtigheid te worden gebruikt : de jongerenadministraties werken niet altijd even efficiënt en sommige cijfers lijken veeleer schattingen. Meestal worden de getallen door de organisaties ook naar boven afgerond.

van het totale ledenaantal van de CVP, is dit bij de CD&V in 2001 nog slechts zes procent. Bij de SP.A levert de jongerenafdeling, die werd omgedoopt tot «Animo» niet meer dan één procent van alle leden. Merkwaardig genoeg wordt deze evolutie in de politieke praktijk blijkbaar niet als problematisch ervaren : geen enkele politieke partij voert op dit moment een gericht beleid om haar politieke jongerenorganisaties te revitaliseren en het is opmerkelijk dat ook in het debat omtrent politieke vernieuwing of hervorkaveling nooit over politieke jongerenorganisaties wordt gepraat. Het lijkt er haast op alsof de jongerenafdelingen van politieke partijen niet langer als onmisbaar worden beschouwd. In het licht van een aantal in de literatuur over partijen beschreven ontwikkelingen wekt dat ook weinig verwondering.

C. De nieuwe kaderpartijen

Politologen hebben nauwkeurig in kaart gebracht hoe sommige van de functies die partijen vanouds vervulden langzamerhand zijn verschoven¹⁷. Zo boden partijen in het verleden hun achterban specifieke diensten aan. Partijpolitiek fungeerde als een herverdelingsmachine : partijen controleerden een deel van het overheidsapparaat en gebruikten publieke middelen – toegang tot sociale huisvesting, subsidies, jobs – om de achterban aan zich te binden. In de meeste landen is, met de uitbouw van de verzorgingsstaat, die functie uit de handen van politieke partijen genomen. In andere landen, waar die praktijk langer kon overleven, heeft de financiële crisis van de overheid die manier van politiek bedrijven onmogelijk gemaakt. Partijen hadden in het verleden ook een maatschappelijke socialisatiefunctie : ze deden bijvoorbeeld aan politieke scholing en aan meningsvorming. Partijen hielden er zelfs eigen vormingsinstituten op na, waarlangs militanten wegwijs werden gemaakt in het politieke bedrijf en klaargestoomd werden om een mandaat uit te oefenen. Als gevolg van de veralgemening van het onderwijs en de stijgende opleidingsniveaus hebben de partijen een groot deel van dat terrein uit handen gegeven¹⁸. De eigen partijpers heeft de duimen moeten leggen voor de commerciële media. Ook de politieke selectiefunctie wordt anders ingevuld. Vandaag rekruteren partijen niet langer in hoofdzaak uit de eigen jongerenorganisaties en kaderscholen, maar rechtstreeks vanuit de universiteiten of gespecialiseerde studiediensten.

Deze evoluties kaderen in de these van Richard Katz en Peter Mair dat partijen gemigreerd zijn van de samenleving naar de staat¹⁹. De politieke partijen ontstonden vanuit de samenleving en hebben van daaruit de instellingen veroverd. Ze deden dat met de bedoeling op die wijze hun programma te kunnen verwezenlij-

¹⁷ HILLEBRAND, R., Politieke partijen in een veranderend bestel, *Acta Politica*, vol. 28, 1993, 375-398, ANDEWEG, R., Elite-mass Linkages in Europe : Legitimacy Crisis or Party Crisis, pp. 143-163 in J. Hayward (ed.), *Elitism, Populism and European Politics*. Oxford : Clarendon Press, 1996.

¹⁸ NORRIS, P., *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. inz. pp. 103-135.

¹⁹ KATZ & MAIR (1995), l.c.

ken en hun achterban te kunnen dienen en bedienen. De partijen hebben daarvoor echter een prijs betaald. Vandaag zijn ze door en door verweven met de staatsinstellingen : partijen denken in hoofdzaak in beleidstermen, de interne agenda van de partijen wordt bepaald door het dagelijks ritme van de instellingen. Partijen zijn gericht op het maken en voeren van beleid : vandaar dat ze bij de rekrutering en de selectie van personeel vooral potentiële beleidsmakers en experts zullen proberen aan te trekken. Partijen werken vandaag bovendien in hoofdzaak op basis van overheidsmiddelen; de ledenbijdragen maken slechts een marginaal deel van de partij-inkomsten uit²⁰. Daardoor slaat de pendel helemaal door in het nadeel van de leden en militanten. Strikt genomen heeft de moderne partij zelfs geen leden meer nodig : verkiezingscampagnes worden immers niet langer beslecht door plakploegen of door militanten die huis aan huis foldertjes in de brievenbussen stoppen²¹.

Sommige politicologen spreken over dan ook over een evolutie naar wat de «moderne kaderpartij» wordt genoemd²². Partijen hebben zich losgemaakt van het model van de «massapartij» dat voor het grootste deel van de vorige eeuw bestond. Die massapartij was in de samenleving geworteld : ze beschikte over een dicht netwerk van lokale afdelingen en bond de leden aan de partij via een uitgebreid geheel van verenigingen en organisaties²³. Die leden vormden niet alleen de voornaamste bron van inkomsten van de partij, maar ook het politieke kapitaal. Om de zoveel tijd werden de leden gemobiliseerd om de buitenwereld te tonen hoe sterk de partij stond. Binnen de partij bestond ook in mindere of meerdere mate een vorm van interne democratie. De leden – of althans de door hen verkozen afgevaardigden – waren in staat om via partijcongressen de partijleiding tot de orde te roepen, kandidaten aan te duiden voor verkiezingen en te wegen op de inhoud van de partijprogramma's²⁴. Dat is vandaag veranderd : moderne partijen lijken, opmerkelijk genoeg, steeds meer op de negentiende eeuwse notabelen- of kaderpartijen. Het zijn losvaste verbanden rond een aantal kandidaten, die gedragen worden door een kleine groep professionals. Die professionals voeren eigenlijk permanent campagne, en ze bepalen ook het programma en de politieke prioriteiten. Op basis van enquêtes en gericht onderzoek bij specifieke doelgroepen houden ze een vinger op de pols van de tijdsgeest. Als een bepaald item niet aanslaat bij de kiezers, adviseren ze politici het te laten vallen; als een thema scoort, krijgt het alle aandacht. Verkiezingscampagnes

²⁰ DESCHOUWER, K. & Lucardie, P., Partijen en partijsystemen in Vlaanderen en Nederland, *Sociologische Gids*, vol. 50, nr. 2, 2003, (in druk).

²¹ FARRELL D. & WEBB, P. Political Parties as Campaign Organizations, pp. 102-128 in R. Dalton & M. Wattenberg (eds.), *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford : Oxford University Press, 2000.

²² KOOLE, R., *De opkomst van de moderne kaderpartij. Veranderende partijorganisatie in Nederland 1960-1990*. Utrecht : Het Spectrum, 1992.

²³ DUVERGER, M., *Les partis politiques*. Paris : Armand Colin, 1951.

²⁴ Zie echter ook de bijdrage van W. Dewachter in dit themanummer.

worden in hoofdzaak via de media en dan vooral via TV gevoerd²⁵. Congressen worden public relations-operaties, waar elke interventie op voorhand is ingestudeerd en kritische stemmen worden geweerd (of juist worden ingecalculleerd, met het oogmerk enige media-aandacht te genereren). Verkiezingslijsten worden door de centrale partij-instanties samengesteld. De traditionele massapartij was een instrument voor de emancipatie van een bepaalde groep of klasse. Moderne kaderpartijen zijn vooral vehikels voor de politieke carrière van professionele politici. Al deze trends hebben als gevolg dat politieke partijen veel minder belang hebben bij het goed functioneren van hun jongerenafdeling, en dus ook minder geneigd zullen zijn hierin te investeren.

In een recent artikel hebben Peter Mair en Ingrid van Biezen voor een aantal landen de trends inzake partijlidmaatschap in kaart gebracht : in elk van de gevestigde Europese democratieën daalt het partijlidmaatschap vrij spectaculair²⁶. Deze dalende trend volgt trouwens op een reeds voor een eerdere periode in kaart gebrachte en eveneens dalende tendens²⁷. In de West-Europese landen is het aantal partijleden als percentage van het electoraat gedaald van een gemiddelde van 9,8 procent in 1980 tot slechts 5,7 procent op het einde van de jaren negentig. Dat is op goed twintig jaar een halvering²⁸. Uit ander onderzoek weten we dat bovendien ook de kiezers minder partijtrouw zijn geworden. In nagenoeg alle westerse democratieën neemt het percentage burgers af dat een gevoel van partijbinding zegt te hebben. Ook voor wat België betreft is er sprake van een systematische stijging van de volatiliteit van verkiezingsuitslagen²⁹.

In de nieuwere literatuur over politieke participatie wordt vaak vertrokken van een normatief burgerschapsmodel, dat steunt op de haast vanzelfsprekende aanname dat mensen sowieso politieke interesse en betrokkenheid vertonen of zouden moeten vertonen³⁰. In de oudere literatuur die sterk aanleunde bij de economische of rationele visie op menselijk handelen, is dat niet het geval. Participatie is, vanuit dit perspectief, vooral een kwestie van kosten en baten : mensen maken voortdurend afwegingen om hun schaarse tijd, energie en middelen zo optimaal mogelijk te kunnen besteden. In die afweging zullen de kosten en baten van een mogelijk politiek engagement ook in rekening worden gebracht³¹. Dat die afweging vandaag negatief uitvalt voor de politieke jongerenor-

²⁵ DE SWERT, K. & WALGRAVE, S., De kanseliersbonus in de Vlaamse politiek, *Tijdschrift voor Sociologie*, vol. 23, nr. 3-4, 2002, p. 371-402.

²⁶ MAIR, P. & VAN BIEZEN, I., Party Membership in Twenty European Democracies, 1980-2000, *Party Politics*, vol. 7, nr. 1, 2001, p. 5-22.

²⁷ KATZ, R. & MAIR, P. (eds), *Party Organizations : a Data Handbook*. London : Sage, 1992.

²⁸ MAIR, P., De toekomstmogelijkheden van politieke partijen, links en de democratie, *Socialisme en Democratie*, vol. 12, 2000, p. 554-564.

²⁹ MADDENS, B., *Kiesgedrag en partijstrategie*. Diss. Univ. Leuven, 1994, p. 18.

³⁰ STOUTHUYSEN, P., Waarom de burgers niet meer meedoen. De crisis van de democratie in perspectief gezet, pp. 7-17 in B. Hubeau & M. Elst (red.), *Democratie in ademnod ? Over legitimiteit, legitimatie en verfijning van de democratie*. Brugge : Die Keure en Leuven : Van Halewijck, 2002.

³¹ SCARROW, S., The 'Paradox of Enrollment' : Assessing the Costs and Benefits of Party Memberships, *European Journal of Political Research*, vol. 25, 1994, p. 41-60; SCARROW, S., *Parties and their Members*. Oxford : Oxford University Press, 1996.

ganisaties zou wel eens te maken kunnen hebben met een aantal veranderingen die partijen de afgelopen decennia hebben doorgemaakt. Waarom zou je lid worden van een partij waar je nauwelijks nog iets hebt te zeggen, noch over het programma, noch over de lijstsamenstelling bij verkiezingen, noch over de campagnes en strijdpunten? Waarom zou je een lidkaart kopen en militeren als daar geen enkele «beloning» meer tegenover staat, als een partijkaart bijvoorbeeld geen noodzaak meer is om bepaalde schaarse publieke goederen te verwerven of om een gunstige plaats op de verkiezingslijsten te bemachtigen?

In de rest van dit artikel speculeren we over de gevolgen van deze evolutie voor één specifieke functie – de rekruteringsfunctie – die politieke jongerenorganisaties traditioneel vervulden. Deze rekruteringsfunctie leent zich beter tot betrouwbaar kwantitatief onderzoek dan de ideologische functie: het is immers moeilijk op ondubbelzinnige wijze de invloed van een actor (in dit geval de jongerenafdeling van de partij) aan te tonen, op b.v.b. de totstandkoming van een partijprogramma of de stemming op een partijcongres. De ideologische functie van jongerenafdelingen dient dan ook het voorwerp uit te maken van een afzonderlijk onderzoek (zie echter paragraaf 3); in de huidige fase van het onderzoek beperken we ons uitdrukkelijk tot de rekruteringsfunctie, en we doen dat aan de hand van de resultaten van een empirisch onderzoek bij Vlaamse gemeenteraadsleden.

II. De rekruteringsfunctie van politieke jongerenorganisaties

A. Inleiding

Onderzoek naar de rekruteringsfunctie van jongerenafdelingen wordt uiteraard het best uitgevoerd bij volwassen partijleden. We willen immers niet weten hoe de jongerenafdelingen hun eigen leden rekruteren, maar wel in welke mate ze functioneren als 'toeleveraar' voor de moederpartij. Idealiter willen we dus weten hoe groot het percentage van de partijmilitanten is dat via de jongerenafdeling de partij is binnengestroomd. We hadden ons voor dit onderzoek kunnen richten op het niveau van de partijleden, maar dit zou geïmpliceerd hebben dat we, om een representatief onderzoek te kunnen verrichten, op de medewerking hadden moeten rekenen van alle Vlaamse politieke partijen. Bovendien zou dit een relatief grootschalige studie zijn geworden, die de mogelijkheden van dit onderzoek verre te boven ging. Een ander mogelijk alternatief was ons enkel te richten op het eliteniveau, bijvoorbeeld de leden van het partijbureau of de nationale mandatarissen. Hierbij rijst echter het probleem dat het helemaal niet om een representatieve groep gaat, en dat de aantallen vaak te klein zijn om tot verantwoorde conclusies te komen. Bovendien is er op dit niveau ook wel sprake van een zekere overbevraging, wat laat vermoeden dat de respons voor een dergelijk onderzoek zou kunnen tegenvallen. Om al deze redenen hebben we ons voor dit onderzoek op een middenniveau gericht, namelijk dat van de gemeenteraadsleden. Het lidmaatschap van een gemeenteraad functioneert vaak als de start van een politieke carrière, en we kunnen de gemeenteraadsleden dan ook beschouwen als de belangrijkste

rekruteringsbasis voor het politiek personeel van de partijen³². In totaal gaat het hier bovendien om zo'n 10.000 personen in het Vlaams Gewest, wat onderzoekstechnisch een hanteerbare populatie is. Anderzijds is het lidmaatschap van een gemeenteraad, zeker in de kleinere gemeenten, ook geen al te veeleisende bezigheid, zodat we er kunnen van uitgaan dat de mentale afstand tussen gemeenteraadslid en lokale partijmilitant niet al te groot is. We hoopten bovendien dat we op dit niveau nog konden rekenen op een zeer grote bereidwilligheid tot deelname aan het onderzoek vanwege de mandatarissen.

In totaal werden voor dit onderzoek 672 gemeenteraadsliden bevestigd in 32 gemeenten in het Vlaams Gewest. Het veldwerk werd grotendeels uitgevoerd door VUB-studenten, in het kader van het leeronderzoek Politieke Actualiteit³³. In de meeste gemeenten gaf de burgemeester toestemming om het onderzoek uit te voeren vlak voor een gemeenteraadzitting, en dit leverde een behoorlijk hoge responsrate van 76,3 procent op, wat zeer hoog te noemen is voor onderzoek onder politieke mandatarissen³⁴. Er waren geen significante verschillen in de responsrate tussen de provincies, en ook het aantal inwoners van de gemeente bleek geen invloed te hebben op de antwoordbereidheid van de lokale mandatarissen³⁵. Nadeel van deze procedure was echter wel dat het invullen van de vragenlijst niet te lang mocht duren, zodat slechts een beperkt aantal vragen konden worden gesteld aan de raadsleden. De verdeling van het aantal respondenten is normaal te noemen voor deze categorie mandatarissen: we telden 27 procent vrouwen en 73 procent mannen. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 48 jaar. Er namen 498 «gewone» gemeenteraadsliden deel aan de bevestiging en 174 leden van het college van burgemeester en schepenen (die immers ook gemeenteraadslid

³² FIERS, S., Carrièrepatronen van Belgische parlementsleden in een multi-level omgeving (1979-99), *Res Publica*, vol. 43, nr. 1, 2001, p. 171-192. Het is uiteraard zo dat 'Bekende Vlamingen' meer media-aandacht krijgen bij hun opname op verkiezingslijsten, of bij hun eerste mandaat, maar het onderzoek van Fiers toont aan dat voor het grootste deel van de mandatarissen een politieke loopbaan nog altijd start met een lokaal mandaat.

³³ De gemeenten werden mede gekozen in functie van de woonplaats van de studenten. Men kan echter verwachten dat studenten aan de VUB vaker dan gemiddeld afkomstig zijn uit gemeenten met een vrijzinnige traditie of een sterke inplanting van het gemeenschapsonderwijs. Om deze mogelijke bron van vertekening op te vangen onderzochten de betrokken studenten niet hun eigen gemeente, maar wel twee aanpalende gemeenten. Wat de verdeling over de partijen betreft, kan dit onderzoek als representatief worden beschouwd, met 30,4 procent van alle respondenten die lid zijn van de CD&V, 23,1 procent SP.A en 22,5 procent voor de VLD. Bijna twaalf procent van de respondenten was lid van een lokale partij of lijst. De survey vond plaats in de periode november-december 2001.

³⁴ Berekend op het totaal aantal gemeenteraadsliden in de betrokken gemeenten. De non-respons van 23,7 procent slaat dus zowel op raadsleden die afwezig waren tijdens de bewuste zitting van de gemeenteraad, weigeringen, als niet volledig ingevulde of onleesbaar ingevulde formulieren. In de Vlaamse rand rond Brussel dook ook enkele malen het probleem op van Franstalige gemeenteraadsliden die stelden dat ze de vragenlijst (in het Nederlands) niet konden lezen.

³⁵ De verdeling is als volgt: 19,3 procent van alle respondenten is afkomstig uit een gemeente met meer dan 28.000 ingeschreven kiezers; 31,7 procent uit gemeenten met 16.000 < x < 27.999 kiezers; 38,7 procent uit gemeenten met 10.000 < x < 15.999 kiezers en 10,3 procent uit gemeenten met < 10.000 kiezers.

zijn). Van de 498 raadsleden waren er echter 76 die reeds in het verleden burgemeester of schepen waren geweest. Gemiddeld hadden de respondenten negen jaar ervaring in de gemeenteraad. De respondenten blijken behoorlijk hoog opgeleid, met ruim 60 procent die een diploma hoger onderwijs op zak heeft. We hebben met andere woorden te maken met een relatief modale groep van lokale mandatarissen, die representatief kunnen worden geacht voor de onderste trap van het politiek personeel van de Vlaamse partijen. De lokale mandatarissen werden bevraagd, zowel over hun eigen rekrutering, als, meer in het algemeen omtrent hun perceptie van de jongerenafdeling van hun partij.

B. Rekrutering voor de partij

De rekruteringsfunctie van de jongerenafdeling blijkt nog altijd in zeer sterke mate aanwezig : maar liefst 41 procent van de gemeentelijke mandatarissen gaf aan ooit lid te zijn geweest van een jongerenafdeling van de partij, en de CD&V spant hier de kroon met maar liefst 48 procent. Bij de meer recent ontstane partijen zoals Agalev en het Vlaams Blok, ligt dit percentage een stuk lager. Ondanks alle recente partijwissels en overloperij blijkt de partijtrouw van de leden groot : in het hele onderzoek vonden we slechts 33 respondenten terug die lid waren geweest van een andere jongerenafdeling van die van hun huidige partij³⁶. Een opdeling naar verstedelijkingsgraad toont aan dat er wat betreft het belang van de jongerenafdeling weinig verschillen optreden : zowel in de grotere steden als in de kleinere gemeenten blijkt ruim 40 procenten van alle respondenten lid te zijn geweest van een jongerenafdeling.

Tabel 2 : Voormalig lidmaatschap van de jongerenafdeling, per partij

	percentage	n
VLD	45,3	150
SP.A	43,2	155
CD&V	48,0	204
VU/ID/NVA	(44)	18
Agalev	(15)	26
VI.Bl.	(34)	35
Andere	(22)	79
Totaal	40.9	670

Percentage van de respondenten dat aangeeft lid te zijn geweest van de jongerenafdeling van een politieke partij.

³⁶ In het overgrote deel van de gevallen kwamen ze dan nog terecht in de categorie 'overige', die voornamelijk bestaat uit lokale (scheur-)lijsten.

Alleen al de vaststelling dat ongeveer 40 procent van alle gemeenteraadsleden haar/zijn politiek engagement start bij de jongerenafdeling van een partij, lijkt ons een voldoende reden om in de toekomst meer expliciet aandacht te besteden aan deze functie van jongerenorganisatie. Dit percentage ligt overigens in de lijn van eerder onderzoek. Op basis van een representatieve survey onder de Vlaamse bevolking kwamen Stolle en Hooghe tot het besluit dat ongeveer 6 procent van de Vlamingen lid is van een politieke partij, een percentage dat overeenstemt met het reële aantal partijleden in Vlaanderen. Bij diegenen die nooit lid waren geweest van een politieke jongerenorganisatie was het percentage partijleden echter slechts vier procent, terwijl dit maar liefst 43 procent bedroeg bij diegenen die reeds op jonge leeftijd lid waren geweest van een politieke jongerenorganisatie³⁷. Zowel uit dit algemene bevolkingsonderzoek, als bij dit onderzoek specifiek onder lokale politieke mandatarissen komt dus het beeld naar voor dat in een flink aantal gevallen politiek engagement reeds start op jeugdige leeftijd, en wel bij een politieke jongerenorganisatie.

Het lidmaatschap van een jongerenorganisatie vormt niet alleen een belangrijk rekruteringskanaal voor politieke partijen, maar dit lidmaatschap blijkt ook een aantal substantiële voordelen op te leveren voor de leden van de jongerenafdeling zelf. De voormalige leden beginnen om te beginnen veel vroeger aan hun politieke loopbaan: gemiddeld staan ze reeds voor hun 31ste voor het eerst op een lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen, terwijl dit voor de niet-leden bijna 39 jaar is. Het eerste mandaat komt er voor de voormalige leden reeds op 34-jarige leeftijd, terwijl de niet-leden daarvoor moeten wachten tot ze bijna 42 zijn (Tabel 3). Dit verschil van acht jaar is uiterst belangrijk bij de verdere uitbouw van een politieke loopbaan: men kan er van uitgaan dat diegenen die reeds jong instromen hier een zeker concurrentievoordeel behalen ten opzichte van diegenen die pas later beginnen aan de uitbouw van een politieke carrière³⁸. We kunnen dit ook op een andere manier uitdrukken: de meeste partijen hanteren tegenwoordig een leeftijdsgrens van 65 jaar. Dit impliceert dat voormalige leden van de jongerenafdeling op het moment dat ze voor het eerst gemeenteraadslid worden, gemiddeld genomen nog 31 jaar voor de boeg hebben, terwijl dit voor de niet-leden slechts 23 jaar bedraagt, wat dus een kwart minder is. Afgaande op de gegevens van Stefaan Fiers omtrent het carrièreverloop van nationale politieke mandatarissen, mogen we van de verwachting uitgaan dat een normale politieke loopbaan slechts in beperkte mate samendrukbaar is. In de mate dat men verwacht dat mandatarissen een traditionele *cursus honorum* doorlopen, van het lokale niveau, over het

³⁷ STOLLE, D. & HOOGHE, M., The Roots of Social Capital. The Effect of Youth Experiences on Participation and Value Patterns in Adult Life, Paper presented at the 98th Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston, August 29- September 1, 2002.

³⁸ BLAU, P. & DUNCAN, O., *The American Occupational Structure*. New York: Wiley, 1967; DE GRAAF, N.D. & FLAP, H., With a Little Help from my Friends, *Social Forces*, vol. 67, nr. 2, 1988, p. 452-472; GRANOVETTER, M., Economic Action and Social Structure, *American Journal of Sociology*, vol. 91, 1985, p. 481-510.

lidmaatschap van het parlement, naar uiteindelijk een ministerambt, volgt hieruit dat een relatief beperkt verschil op het ogenblik dat men de eerste stappen zet op de carrièreladder, wel uiterst belangrijke gevolgen kan hebben op de kansen ooit de bovenste trede te bereiken.

Het is echter niet zo dat de voormalige leden van de jongerenorganisatie *sneller* carrière zouden maken : bij alle gemeenteraadsleden verloopt er gemiddeld ongeveer drie jaar tussen het moment dat ze voor het eerst opkomen bij gemeenteraadsverkiezingen, en het moment dat ze voor het eerst een zetje veroveren in de gemeenteraad. Dit toont opnieuw aan dat een politieke loopbaan blijkbaar niet samendrukbaar is : leden van de jongerenafdelingen vorderen niet sneller in hun loopbaan, ze beginnen enkel *vroeger* aan het politieke traject.

Tabel 3 : Gemiddelde leeftijd bij 1ste opkomst en 1ste mandaat

	Eerste maal op lijst (1)		Eerste maal verkozen (2)		verschil (1)-(2)	
	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen
leden jongerenorg.	29.9	32.1	33.4	35.3	3.5	3.2
niet-leden jong.	38.8	38.9	41.6	41.5	2.8	2.6
Totaal	35.9	35.9	39.0	38.8	3.1	2.9

Gemiddelde leeftijd van de respondenten op het ogenblik dat ze voor het eerst opkwamen op een lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen, en op het ogenblik dat ze hun intrede maakten in de gemeenteraad. Zowel voor wat betreft de leeftijd bij eerste opkomst als bij eerste mandaat is het verschil tussen leden en niet-leden significant op niveau .0001 (chi²-toets).

We gingen uit van de stelling dat het vroege partijlidmaatschap een aantal voordelen met zich meebrengt voor de aspirant-politici die hun loopbaan wensen uit te bouwen. Uiteraard zal hier de factor meespelen dat diegenen die reeds op jongere leeftijd besluiten actief lid te worden van een partij, ook ideologisch sterker gemotiveerd zijn. Daarnaast moeten we echter ook rekening houden met het netwerkgenererend effect van jeugdparticipatie : diegenen die reeds op jonge leeftijd geïntegreerd raken in de partijstructuren, hebben een grotere kans hun intra-partijnetwerken uit te bouwen, en ze genieten op dit vlak een competitief voordeel ten opzichte van de partijmilitanten die slechts op latere leeftijd binnenstromen. Dit effect zou vooral moeten aanwezig in verband met politieke rekrutering, omdat uit eerder onderzoek blijkt dat juist daar netwerkpositie een uiterst belangrijke rol speelt³⁹. Op het eerste gezicht komen we inderdaad tot de vaststel-

³⁹ OPP, K.-D. & GERN, C., Dissident Groups, Personal Networks, and Spontaneous Cooperation. The East German Revolution of 1989, *American Sociological Review*, vol. 58, 1993, p. 659-680; STOUTHUYSEN, P., The Belgian Peace Movement, pp. 175-199 in B. Klandermans (ed.), *Peace Movements in Western Europe and the United States*. Greenwich : JAI-Press, 1991; STOUTHUYSEN, P., De vredes- en antiracismebeweging. De ontmoeting van oude en nieuwe sociale bewegingen, pp. 69-88 in S. Hellemans & M. Hooghe (red.), *Van Mei '68 tot 'Hand in Hand'*. *Nieuwe sociale bewegingen in België, 1965-1995*. Leuven : Garant, 1995.

ling dat de politieke carrière van de voormalige leden van de jongerenafdelingen voorspoediger lijkt te verlopen. Bij de gewone gemeenteraadsleden (n=496) geeft 39 procent aan vroeger lid te zijn geweest; bij de leden van het college van burgemeester en schepenen (n=174) is dit 47 procent. Ook dit verschil zou echter kunnen toegeschreven worden aan het feit dat burgemeesters en schepenen over het algemeen ideologisch sterker gemotiveerd zullen zijn dan «gewone» raadsleden, en dus waarschijnlijk ook vroeger de stap zullen hebben gezet naar een politieke partij, zodat we wat dit betreft geen definitieve conclusies kunnen trekken.

Een leeftijdsanalyse suggereert overigens niet dat deze rekruteringsfunctie zwakker zou zijn geworden bij de jongste cohortes. Terwijl bij de mandatarissen die geboren werden voor 1950, 28 procent vroeger lid was van een jongerenafdeling, stijgt dit tot 38 procent bij diegenen die geboren zijn in de jaren vijftig; 55 procent bij de mandatarissen die in de jaren zestig werden geboren en maar liefst 64 procent bij diegenen die na 1970 werden geboren. We mogen hier echter opnieuw geen al te grote conclusies uit trekken, omdat hier een sterk leeftijdseffect speelt. Zoals we reeds hebben gezien beginnen de voormalige leden van jongerenafdelingen veel vroeger aan hun politieke carrière, en het is dan ook vanzelfsprekend dat deze groep sterk oververtegenwoordigd is bij de jongere mandatarissen (jonger dan 32 op het ogenblik van de studie). Naarmate oudere niet-leden ook effectief doorstromen naar een gemeentelijk mandaat, zal deze cohorte het meer gebruikelijke patroon weerspiegelen.

C. Het begin van een politieke loopbaan

Uiteraard is lidmaatschap van de jongerenorganisatie slechts één van de mogelijke manieren om een loopbaan als lokaal mandataris te starten. Als we het belang van de jongerenafdeling als rekruteringsfactor correct willen inschatten, moeten we ook over gegevens beschikken omtrent andere mogelijke invloeden. Omdat het niet mogelijk was een lijst samen te stellen met elkaar uitsluitende motieven, lieten we meerdere antwoorden toe op deze vraag. Omdat we enkel voor de drie grote partijen over voldoende respondenten beschikken om statistisch verantwoorde uitspraken te doen, geven we in Tabel 4 enkel de gegevens voor de drie grote traditionele stromingen.

Tabel 4 : Motieven voor eerste opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen

	allen	VLD	SP	CVP	vrouwen	mannen
Gevraagd door de partij	70	71	70	74	83	66
Lokaal verenigingsleven	52	45	43	68	46	55
Actief binnen de partij	44	36	59	41	33	48
Gekend in de gemeente	32	38	29	35	25	35
Familieleden reeds actief	17	18	14	25	23	15
Relevante kennis	17	18	14	15	11	19
Lid lokale adviesraad	14	11	18	15	10	16
Jongerenafdeling partij	12	18	12	15	8	14
Actiegroep in de gemeente	9	5	7	10	7	9
Reeds ander mandaat	3	3	3	3	2	3

Percentage van de respondenten dat dit motief noemt voor eerste opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen. Meerdere antwoorden per responden mogelijk. «Allen»= 672 respondenten, alle partijen.

Het meest opvallende resultaat van deze vraag is dat drie factoren genoemd worden door een overweldigende meerderheid van de raadsleden : het gevraagd worden door de partij; lidmaatschap van het lokaal verenigingsleven en activiteit binnen de partij. Vooral het feit dat mensen door de partij *gevraagd* worden om op de verkiezingslijst te fungeren springt er uit als voornaamste motivatie voor de eerste opkomst op een lijst : ongeveer 70 procent van alle raadsleden noemt deze factor, en bij de vrouwen is dat zelfs meer dan 80 procent. Uiteraard kan hier een zekere mate van sociale wenselijkheid spelen : het hoort immers tot de geplogenheden te stellen dat men gevraagd werd voor een bepaalde politieke functie⁴⁰. Toch kunnen we er van uitgaan dat het hier om iets meer gaat dan voorgewende bescheidenheid. Uit het Amerikaans participatie-onderzoek van Verba, Schlozman en Brady bleek reeds dat, meer in het algemeen, het gevraagd worden een uiterst sterk effect heeft op het participatieniveau⁴¹. Aangezien in dit Amerikaans onderzoek allerlei soorten participatie werden opgenomen, ook minder prestigieuze vormen dan het lidmaatschap van een gemeenteraad, kunnen we er van uitgaan dat sociale wenselijkheid hier een minder grote rol speelde bij de antwoorden. Mede op basis van deze vergelijking kunnen we dus stellen dat de antwoorden in ons onderzoek waarschijnlijk tamelijk waarheidsgetrouw zijn : ze duiden er op dat

⁴⁰ Oud-premier Leo Tindemans beschrijft bijvoorbeeld zijn hele politieke carrièreverloop vanuit dat perspectief : telkens weer werd hij voor een nieuwe politieke functie «gevraagd». TINDEMANS, L., *De Memoires. Gedreven door een overtuiging*. Tiel : Lannoo, 2002.

⁴¹ VERBA, S., SCHLOZMAN, K.L. & BRADY, H., *Voice and Equality*. Cambridge : Harvard University Press, p. 374.

het de partijen zélf zijn die het initiatief nemen voor de samenstelling van de lijsten op het lokale vlak. Dit impliceert dat, voor wat betreft de Vlaamse gemeenten, de lijstsamenstelling nog in sterke mate beheerst wordt door processen van coöptatie: het zijn de zittende mandatarissen en partijfunctionarissen die bepalen wie er al dan niet een kans krijgt om door te groeien naar een politieke functie.

De tweede belangrijkste factor is het engagement in het lokale verenigingsleven: ruim de helft van alle mandatarissen noemt het lokaal engagement als factor voor de eerste verkiezingsdeelname. Dit duidt nogmaals op de sterke vervlechting van het verenigingsleven of het maatschappelijk middenveld met het politiek systeem in ons land⁴². Vooral de CD&V haalt hier een hoge score: bijna 70 procent van haar mandatarissen vermeldt het engagement in het lokale verenigingsleven als factor, en dat is duidelijk meer dan bij andere grote partijen. Ook hieruit blijkt weer dat vooral het christen- democratisch middenveld niet alleen bijzonder sterk is ingeplant in de Vlaamse gemeenten, maar ook een uitgesproken politieke rol vervult⁴³.

Even opvallend zijn echter de motieven die niet of nauwelijks vermeld worden: slechts één zesde van alle gemeenteraadsleden denkt dat ze hun eerste mandaat te danken hebben aan «relevante kennis en vaardigheden». We gaan hier niet in op de vraag of we hieruit mogen afleiden of gemeenteraadsleden blijkbaar zelf geen al te hoge dunk hebben van de capaciteiten die nodig zijn voor het vervullen van hun mandaat. Even opvallend: slechts 3 procent van alle respondenten vermeldt een eerder politiek mandaat. Dit stemt overeen met de observatie van Stefaan Fiers dat een lokaal, gemeentelijk mandaat tot nader order de eerste stap is binnen een politieke carrière en niet omgekeerd. Deze vaststelling vormt ook een bevestiging voor de gegrondheid van onze keuze om juist bij gemeentemandatarissen, die we kunnen beschouwen als het voetvolk of de rekruteringsbasis van de partij, onderzoek te doen.

Uit Tabel 4 blijkt echter ook dat we te maken hebben met enkele duidelijke geslachtsverschillen: bij praktisch alle motieven ligt het percentage lager bij de vrouwelijke mandatarissen, wat dus betekent dat de vrouwelijke respondenten over het algemeen minder motieven opgeven voor de start van hun politieke carrière dan de mannen. Terwijl de vrouwelijke mandatarissen gemiddeld 2,5 motieven vermelden, was dit bij de mannen 2,8. Er zijn slechts twee uitzonderingen op dit patroon: vrouwen vermeldden vaker dat ze gevraagd werden door de partij, en ze noemden vaker hun familiale achtergrond als vertrekbasis van hun

⁴² HOOGHE, M., *Belgien: Stabilität und Wandel neokorporatistischer Interessenvermittlung*, pp.31-50 in W. Reutter & P. Rütters (Hrsg.), *Verbände und Verbandssysteme in Europa*. Opladen: Leske+Budrich, 2001.

⁴³ HOOGHE, M., *De persistentie van verzuiling op microniveau in Vlaanderen. Een analyse van surveydata over lidmaatschap, zuilintegratie, stemgedrag en maatschappelijke houdingen*, *Res Publica*, vol. 41, nr. 4, 1991, p. 391-420.

politieke loopbaan. In beide gevallen wordt het initiatief voor het starten van de politieke carrière in feite buiten de vrouw zelf gelegd : ofwel bij de partij, ofwel bij haar familiale traditie. De loopbaan wordt in mindere mate voorgesteld als een bewuste eigen keuze, meer als iets wat door factoren van buitenaf wordt beïnvloed, en ook deze vaststelling is in lijn met eerder onderzoek naar rekrutering van vrouwelijke politici⁴⁴.

Blijft niettemin de vaststelling dat het engagement binnen de jongerenafdeling van de politieke partij slechts door 12 procent van de mandatarissen genoemd wordt als factor voor hun eerste kandidaatsstelling. Deze lage score is op het eerste gezicht in strijd met onze werkhypothese dat het lidmaatschap van een jongerenafdeling een belangrijke bonus betekent bij de uitbouw van een politieke carrière. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat onze werkhypothese ondergraven wordt, het impliceert wel dat het verband tussen jongerenparticipatie en politieke loopbaan minder direct verloopt dan men zou kunnen aannemen. Uit de gegevens in Tabel 3 blijkt dat de gemiddelde leeftijd bij de eerste kandidaatsstelling 35.9 jaar bedroeg, een leeftijd waarop men dus de jongerenafdeling van de partij reeds verlaten heeft. Het is dan ook logisch te noemen dat slechts een klein gedeelte van de mandatarissen het lidmaatschap van de jongerenafdeling vermeldt als motivatie. Veeleer zal de netwerkgenererende functie een onrechtstreeks effect uitoefenen : diegenen die reeds op jonge leeftijd actief zijn binnen de partij, hebben een grotere kans om door te groeien tot een prominente plaats binnen de (volwassen) lokale partijafdeling, en die activiteit wordt vervolgens wél verzilverd naar een plaats op de verkiezingslijst. We weten immers dat 44 procent van de mandatarissen de activiteit binnen de lokale partijafdeling noemt als motivatie voor de eerste kandidatuurstelling.

D. Politieke loopbanen

De politieke loopbaan van vroegere leden van de jongerenafdeling blijkt dus vroeger te starten, en dus hoogstwaarschijnlijk ook voorspoediger te verlopen dan bij niet-leden. De vraag is echter hoe we dit verband kunnen verklaren. Hooghe en Stolle suggereren in dit verband twee mogelijke causale mechanismen : een inhoudelijk en een netwerkgenererend⁴⁵. Het inhoudelijk mechanisme impliceert dat jongeren in jeugdorganisaties een aantal cognitieve en andere vaardigheden opdoen, waardoor ze op latere leeftijd over meer *resources* beschikken om volop mee te kunnen participeren in het volwassen verenigingsleven. Ook het voorkomen van socialisatie-effecten, waarbij de jongeren de waarden interioriseren die binnen de organisatie gelden, kan als een inhoudelijk mechanisme worden

⁴⁴ NORRIS, P., *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge : Cambridge University Press, Cambridge, 1997; CELIS, K., Vertegenwoordiging in vrouwelijk meervoud. Behartiging van vrouwenbelangen en 'vrouwelijke' vertegenwoordiging in het Vlaams Parlement, 1995-1999, *Res Publica*, vol. 43, nr. 4, 2001, p. 571-594.

⁴⁵ HOOGHE & STOLLE, l.c.

beschouwd⁴⁶. Het netwerkgenererend mechanisme, daarentegen, gaat niet uit van enige attitudinale of vormende invloed, maar vertrekt vanuit de vaststelling dat sociale netwerken relatief gemakkelijk gevormd worden op jonge leeftijd. De inbedding in dergelijke mobiliseerbare netwerken levert een belangrijk voordeel op in termen van latere mobilisatie- en rekruteringskansen⁴⁷.

In dit geval zou de inhoudelijke verklaring er op neerkomen dat leden van de jongerenafdeling gewoon beter voorbereid worden op hun functie, zowel op het vlak van de partij-ideologie, als wat betreft het concrete functioneren als gemeenteraadslid, terwijl de netwerkverklaring impliceert dat de leden van de jongerenafdeling beter ingebed zullen zijn in het partij-netwerk, en dus een grotere kans zullen hebben opgemerkt te worden door de lokale partij-elite.

Tabel 5 : Zelfvertrouwen bij eerste mandaat

	leden	niet-leden	verschil
totaal	2.80	2.61	+0.19
vrouwen	2.44	2.34	+0.10
mannen	2.92	2.72	+0.20
diploma :			
Lager Secundair	2.42	2.68	-0.26
Hoger Secundair	2.68	2.57	+0.11
Hoger Niet-Univ.	2.71	2.53	+0.18
Universitair	3.09	2.76	+0.33

Gemiddelde score op de Likert-stelling : «De eerste keer dat u in de gemeenteraad kwam, had u toen het gevoel dat u uw nieuw mandaat ook aankon ?». Vier antwoordmogelijkheden, van nee, absoluut niet (=1) tot zeer zeker (=4). Hoe hoger de score, hoe hoger het zelfvertrouwen. Het verschil tussen leden en niet-leden is significant op niveau .01 (chi²-toets).

Een eerste vraag met betrekking tot het gesuggereerde inhoudelijk verband peilde naar de mate waarin de mandatarissen het gevoel hadden dat ze hun mandaat aankonden op het moment dat ze voor het eerst verkozen werden. De resultaten in Tabel 5 laten zien dat er hier wel een verschil optreedt tussen oud-leden en niet-leden, maar dit verschil is eigenlijk niet zo groot. Het overgrote deel van de mandatarissen had duidelijk het gevoel de nieuwe functie aan te kunnen, alhoewel we hier uiteraard rekening moeten houden met de mogelijke invloed van sociale wenselijkheid bij de antwoorden. De belangrijkste factor in dit verband bleek nogmaals geslacht, waarbij de mannen veel zelfzekerder zijn over hun eigen presteren dan de vrouwelijke gemeenteraadsliden.

⁴⁶ HOOGHE, M., Participation in Voluntary Associations and Value Indicators, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 33, nr. 1, 2003, p. 47-69.

⁴⁷ DIANI, M. & MCADAM, D. (eds), *Social Movements and Networks. Relational Approaches to Collective Action*. Oxford : Oxford University Press, 2003.

Het meest opvallende resultaat is hier echter dat het lidmaatschap van een jongerenorganisatie de bestaande ongelijkheden nog sterker in de verf zet, en dit kunnen we het best illustreren aan de hand van het opleidingsniveau van de raadsleden. Bij diegenen die geen lid zijn geweest van een jongerenorganisatie is er niet eens een verband tussen zelfvertrouwen en opleidingsniveau, maar dit verband is er wel bij de oudleden. Diegenen met een universitair diploma hebben reeds van zichzelf het sterkst het gevoel dat ze een gemeentelijk mandaat wel aankunnen. Maar uitgerekend deze groep haalt ook nog eens het meest «winst» uit het jongerenlidmaatschap, en het resultaat hiervan is dat de verschillen tussen de opleidingsniveaus inzake zelfvertrouwen enkel groter worden. Bij de niet-leden is er een verschil van 0.23 punten tussen de hoogste en laagste groep; bij de leden is dat maar liefst 0.67 punten. We zien hier met andere woorden een cumulatief patroon optreden : diegenen die reeds een relatief bevoorrechte positie bekleden, zullen niet alleen geneigd zijn vaker te participeren, bovendien blijken ze ook nog eens het meest winst te halen uit hun participatie.

In een volgende vraag peilden we ook naar de mate van tevredenheid over de huidige functie vervulling, en dit gebeurde aan de hand een Likertitem waarmee de mandataris kon aanduiden al dan niet in te stemmen met volgend statement : «Over het algemeen ben ik tevreden over mijn functioneren als gemeenteraads-lid/burgemeester/schepen.» Ook hier verloopt het verschil in de verwachte richting, en zijn de oud- leden iets tevredener dan diegenen die geen lid zijn geweest. Opnieuw zijn de verschillen echter alles behalve indrukwekkend (Tabel 6).

Tabel 6 : *Tevredenheid over huidige functie vervulling*

	voormalige leden	niet-leden	totaal
totaal	1.92	1.98	1.95
vrouwen	2.17	2.04	2.07
mannen	1.85	1.94	1.90
meerderheid	1.88	1.93	2.04
oppositie	2.04	2.05	1.91

Score op Likert-item over huidige tevreden over het mandaat. Vier antwoordmogelijkheden, van 1= zeer tevreden tot 4=ontevreden. Hoe lager de score, hoe tevredener. Het verschil tussen leden en niet-leden is niet-significant (χ^2 - toets). Het verschil tussen vrouwen en mannen, en tussen meerderheid en oppositie is wel significant (niveau .001).

Ook uit een aantal andere vragen omtrent het eigen functioneren als gemeenteraads-lid komt telkens opnieuw hetzelfde patroon naar voor : oud-leden zijn iets zelfverzekerder en iets tevredener, maar de verschillen zijn bepaald klein en blijken veelal niet-significant. Dit wekt enige verwondering omdat uit de vraag

naar het soort activiteiten waarmee de mandataris zich bezighield tijdens haar / zijn lidmaatschap van de jongerenafdeling, bleek dat hierin sterk het accent op vorming ligt. Twee derde van de voormalige leden hield zich in de jongerenafdeling onledig met politieke debatten, en 51 procent organiseerde regelmatig ontmoetingen met nationale politici. Het organiseren van filmvoorstellingen (14 procent) of van individueel dienstbetoon (11 procent) scoorden daarentegen bijzonder laag. De nadruk lag dus op vormende politieke activiteiten, en toch stellen we vast dat de oud-leden niet noodzakelijk met meer politieke of intellectuele bagage vertrekken bij het begin van hun politieke loopbaan. Het inhoudelijke causaal mechanisme zoals dat door Stolle en Hooghe wordt geopperd, vindt hier dus weinig bevestiging.

Uit het feit dat we geen, of slechts zwakke aanwijzingen vinden voor een inhoudelijke causaliteit, mogen we echter nog niet de conclusie trekken dat het waargenomen verband dan volledig kan worden toegeschreven aan de netwerkgenererende functie van jongerenorganisaties. Onderzoekstechnisch is het onmogelijk de netwerken, zoals die bestonden op het ogenblik dat de mandataris zijn intrede deed in het politiek gebeuren, nog te reconstrueren. Netwerken kunnen immers niet op een betrouwbare wijze retrospectief bevroegd worden⁴⁸. Hoogstens kunnen we tot de voorzichtige conclusie komen dat de factoren, die door de respondenten zelf worden genoemd als zijnde verantwoordelijk voor hun eerste schreden op het politieke toneel (Tabel 4), allemaal wijzen op de netwerkfunctie. Zowel het gevraagd worden, als het lidmaatschap van organisaties en van de partij wijzen op een structurele inbedding in politieke of politiseerbare netwerken. Juist deze drie elementen worden door de mandatarissen het meest genoemd als bepalend voor hun eerste opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen. Een inhoudelijk element, zoals het bezitten van relevante kennis of vaardigheden, werd daarentegen nauwelijks genoemd. Uit dit alles kunnen we de conclusie trekken dat de start van een politieke loopbaan allicht meer te maken heeft met netwerkpositie dan met specifieke cognitieve vaardigheden. Hoewel we ons in dit verband dienen te hoeden voor al te voortvarende conclusies, lijkt het dan ook zo dat de bonus die de leden van een jongerenorganisaties halen uit hun lidmaatschap, vooral berust op de netwerkgenererende functie, en in mindere mate op inhoudelijke overwegingen.

III. De jongerenafdeling binnen de partij

Tot dusver hebben we ons uitvoerig ingelaten met de rekruteringsfunctie van de jongerenafdeling, en de survey die we hebben uitgevoerd bij gemeenteraadsleden leent zich uiteraard ook het best voor de studie van deze functie. Het nagaan van de mate waarin jongerenafdelingen (nog) een ideologisch-innoverende functie

⁴⁸ WASSERMAN, S., & FAUST, K., *Social Network Analysis. Methods and Applications*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994; MOLENAERS, N., *Social Capital and Project Performance in a Third World Context*. Diss. Univ. Brussel, 2001.

vervullen, vergt een heel andere onderzoeksdesign. Idealiter zouden we dan voor elk van de partijen afzonderlijk de evolutie inzake het partijprogramma moeten nagaan, en dan telkens vergelijken met de programmapunten van de jongerenafdeling. Een dergelijk uitgebreid archiefonderzoek ging echter de ambities van dit onderzoek te boven, en bovendien moeten we er rekening mee houden dat de validiteit van de resultaten van een dergelijke analyse ook nog veel te wensen zou kunnen overlaten. Politieke partijen vertonen de neiging minder aandacht te besteden aan de correcte ideologische articulatie van hun partijprogramma, en het is dan ook zeer de vraag wat op dit ogenblik nog de status is van het programma van de partij voor wat betreft de reële machtsstrijd binnen de organisatie⁴⁹. De ideologische functie van de jongerenafdeling zal dus noodzakelijkerwijs onderbelicht blijven in dit artikel, maar toch willen we hier een bescheiden poging ondernemen om zicht te krijgen op deze functie, opnieuw via de antwoorden van de gemeentelijke mandatarissen. We gaan er immers van uit dat zij uitstekend geplaatst zijn om de reële machtsprocessen binnen hun partij gade te slaan.

Daarbij stelden we de mandatarissen twee soorten vragen : eerst naar de positie van de jongerenafdeling op het ogenblik dat zij lid waren van die afdeling; en vervolgens naar hun inschatting van de *huidige* functie van de jongerenafdeling binnen hun partij.

Bij de inschatting van de *toenmalige* functie van de jongerenafdeling, kregen de respondenten vier verschillende stellingen voorgeschoteld, waarbij ze konden aangeven hier al dan niet mee eens te zijn. Opvallend is dat de raadsleden het vaakst instemden met de stelling dat de jongerenafdeling in hun tijd zorgde voor een radicalisering van de partijstandpunten (Tabel 7). De historische evolutie die we in het begin van dit artikel hebben overlopen suggereert overigens dat dit ook een correcte inschatting is : men kan aantonen dat zowel de Jongsocialisten, de VLD-Jongeren als de CVP-Jongeren met name in de jaren zeventig en tachtig een radicaliserend effect hadden op de standpunten van hun moederpartij. Enigszins in het verlengde hiervan menen de mandatarissen ook dat de jongerenafdeling veel nieuwe thema's aanbracht voor de partij in het algemeen. Over het algemeen is men echter iets sceptischer als het er om gaat de jongerenafdeling ook reële invloed binnen het partij-apparaat toe te schrijven. De omgekeerde stelling, als zou de jongerenafdeling niet veel meer doen dat het uitvoeren van wat de partijleiding dicteerde, wordt echter door de overgrote meerderheid van de mandatarissen verworpen.

⁴⁹ CAUL, M. & GRAY, M., From Platform Declarations to Policy Outcomes. Changing Party Profiles and Partisan Influence over Policy, pp. 208-237 in R. Dalton & M. Wattenberg (eds.), *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford : Oxford University Press, 2000.

Tabel 7 : Inschatting voormalig jeugd lidmaatschap

	had invloed	nieuwe thema's	enkel uitvoeren	meer radicaal
VLD	2.56	2.61	2.92	2.29
SP.A	2.74	2.51	3.02	2.19
CD&V	2.49	2.32	3.05	2.11

Gemiddelde score op de volgende stellingen : de jongerenafdeling had invloed binnen de partij; bracht nieuwe thema's aan; deed niet meer dan uitvoeren wat de partijleiding besliste; was radicaler dan de partijleiding. Telkens vier antwoordmogelijkheden, van 1= helemaal eens tot 4= helemaal oneens. (Lagere score betekent dus sterkere mate van instemming). We beperken ons hier tot de drie grootste politieke stromingen, omdat we enkel voor deze drie partijen over voldoende respondenten beschikken in dit onderzoek.

Opnieuw is hier opvallend hoe de voormalige CVP-Jongeren de meest positieve kijk hebben op hun ervaring : zij gaan het vaakst akkoord met de stelling dat hun jongerenafdeling invloed had, nieuwe en meer radicale thema's aanbracht, en bovendien zijn zij het oneens met de stelling dat de jongerenafdeling niet veel meer deed dan uitvoeren wat de partijleiding dicteerde. Het verschil tussen de voormalige Jongsocialisten en VLD-Jongeren is over het algemeen niet zo groot.

Tabel 8 : Waardering van de huidige jongerenafdeling van de eigen partij

	helemaal eens	eens	oneens	helemaal oneens	n
De jongerenafdeling is uiterst belangrijk voor de toekomst van mijn partij	53.3	40.4	5.0	1.3	614
In de jongerenafdeling van mijn partij komen alleen maar de mensen die uit zijn op hun eigen carrière	2.1	9.8	68.0	20.2	584
In mijn partij heeft de jongerenafdeling veel te veel macht op congressen en dergelijke	0.7	3.4	75.0	20.9	580
De jongerenafdeling van mijn partij heeft haar beste tijd gehad	4.5	20.6	52.2	22.7	577

Percentage van de respondenten dat het al dan niet eens is met stellingen over het *huidig* functioneren van de jongerenafdeling binnen hun partij.

Als we vervolgens kijken naar het belang dat de mandatarissen *op dit ogenblik* hechten aan de jongerenafdeling van hun partij, dan zien dat er in dit verband weinig negatieve geluiden te horen zijn (Tabel 8). Maar liefst 94 procent is van mening dat de jongerenafdeling erg belangrijk is voor de toekomst van de partij; slechts 12 procent verdenkt de jonge leden er van enkel op de eigen carrière uit te

zijn en vier procent meent dat de jongerenafdeling te veel macht heeft binnen de partij. De bijna-unanimititeit van de positieve beoordeling suggereert hier toch wel enige invloed van sociale wenselijkheid op het antwoordpatroon. Toch zien we hier ook wel enkele indicaties voor enig doemdenken : ongeveer een kwart van de respondenten is van mening dat de jongerenafdeling van haar/zijn partij haar beste tijd heeft gehad.

Als we deze gegevens vervolgens uitsplitsen per partij van de respondent (Tabel 9), dan zien we dat de verschillen niet al te indrukwekkend zijn. Vlaams Blok, CD&V en Agalev-mandatarissen blijken het belang van de jongerenafdeling wel iets hoger in te schatten, en, consequent hiermee, verdenken ze de jonge partijleden ook het minst van carrièristische motieven. Over de macht van de jongerenafdelingen is er weinig verschil van mening, met uitzondering dan van het Vlaams Blok⁵⁰. De meest pessimistische visie over de evolutie van de jongerenafdeling vinden we dan weer bij de SP.A-mandatarissen, terwijl de CD&V en Agalev-respondenten meer vertrouwen hebben in hun jongerenafdeling. Rekening houdend met de evolutie van het ledenaantal van de jongerenafdeling van de SP.A, hebben de socialistische mandatarissen natuurlijk ook alle reden om eerder somber te zijn over het potentieel van de jongerenafdeling van hun partij. In het algemeen overheerst bij de mandatarissen echter het beeld dat jongerenafdelingen wel uiterst belangrijk zijn voor de partij, maar daarnaast zien we toch tekenen van enige bezorgdheid omtrent de vitaliteit en de toekomstige levensvatbaarheid van die afdeling.

Tabel 9 : Waardering van de jongerenafdeling, per partij afzonderlijk

	belangrijkheid	enkel carrièrestap	te veel macht	beste tijd gehad	n
VLD	1.61	2.93	3.14	2.81	147
SP.A	1.65	2.99	3.14	2.64	141
CD&V	1.47	3.08	3.14	3.08	188
Agalev	1.46	3.35	3.26	3.35	23
VI.BI.	1.33	3.55	3.35	2.75	31

Gemiddelde score van de respondenten op de stellingen in verband met het huidig functioneren van de jongerenafdeling van hun partij. Vier antwoordmogelijkheden, van 1= helemaal eens tot 4= helemaal oneens.

⁵⁰ Hierbij dient uiteraard ook rekening gehouden te worden met het feit dat de Vlaams Blok Jongeren inderdaad over weinig inspraakmogelijkheden beschikken binnen hun partij, cfr JAGERS, J., Eigen democratie eerst ! Een comparatief onderzoek naar het intern democratisch gehalte van de Vlaamse politieke partijen, *Res Publica*, vol. 44, nr. 1, 2002, p. 73-95.

IV. Besluit

Voor zover we kunnen nagaan is de functie van jongerenafdelingen binnen politieke partijen nog nooit eerder op een systematische manier bestudeerd. We hopen te hebben aangetoond dat het hier om een belangrijke leemte gaat in het politicologisch onderzoek. Een eerste verkennend onderzoek onder Vlaamse gemeenteraadsleden toont aan dat ongeveer 40 procent van de lokale mandatarissen hun eerste stappen op het politieke toneel hebben gezet via de jongerenafdeling van hun partij. De jongerenafdeling is dus, tot nader order, nog steeds een van de belangrijkste rekruteringskanalen van een politieke partij. We hebben ons in dit onderzoek in mindere mate ingelaten met de ideologische functie van de jongerenafdeling, maar ook hier suggereert het beschikbare bewijsmateriaal dat deze afdelingen de afgelopen drie decennia een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ideologische vernieuwing, zowel bij de VLD, de CVP als de SP. Deze functies komen duidelijk onder druk te staan. Op het vlak van de rekrutering nemen partijen afstand van hun traditionele rol als ledenbeweging of massapartij, zodat er wat dit betreft ook minder nood is aan een specifiek rekruteringskanaal voor jeugdige militanten. Anderzijds stellen we vast politieke partijen ook minder belang hechten aan het scheppen van een ideologisch coherent kader, zodat ook wat dit betreft er minder «vraag» is naar de diensten van een jongerenafdeling. De jongerenafdelingen van de Vlaamse politieke partijen bevinden zich dan ook in een minder benijdenswaardige positie, en de meeste onder hen hebben te maken met een structureel ledenverlies. Niet alleen in absolute aantallen verliezen ze leden, ook hun relatief belang in het totale ledenaantal van de partij vertoont een dalende tendens. Dit is enigszins problematisch te noemen omdat ons onderzoek bij gemeenteraadsleden juist wijst op het feit dat jongerenafdelingen een uiterst belangrijke rekruteringsfunctie kunnen vervullen binnen politieke partijen.

De resultaten van dit onderzoek laten twee soorten conclusies toe, aan de ene kant over ongelijkheid en politieke participatie, aan de andere kant omtrent het toekomstig functioneren van politieke partijen.

De vaststelling dat er structurele ongelijkheden optreden bij de uitbouw van een politieke loopbaan is op zich niet nieuw. Eerder onderzoek heeft reeds ten overvloede aangetoond dat geslacht, opleidingsniveau, socio-economische status en familiale traditie hierin fungeren als sterk bepalende factoren. Wel nieuw is echter de vaststelling dat de wortels van deze ongelijkheid blijkbaar reeds op jonge leeftijd aanwezig zijn : diegenen die reeds in een vroeg stadium van hun loopbaan participeren aan een jongerenafdeling verwerven hier duidelijk een competitief voordeel, waaruit ze gedurende heel hun verdere loopbaan een dividend blijven incasseren. Politieke loopbanen gehoorzamen aan precies dezelfde dynamiek als een andere loopbaan : een *early start* impliceert een belangrijk competitief

voordeel⁵¹. We zien hier met andere woorden de keerzijde van de medaille van de rekruteringsfunctie van jongerenafdelingen. In de mate dat deze afdelingen een belangrijk rekruteringskanaal vormen voor de politieke partijen, betekent dit ook dat deze afdelingen gesloten netwerken vormen, en het lidmaatschap van dit netwerk is voor de leden een belangrijke bron van sociaal kapitaal, in de betekenis die Coleman en Lin aan dit concept hechten : de leden slagen er in structurele voordelen te halen uit hun integratie in dit netwerk⁵². Deze studie bevestigt dus de stelling van Stolle en Hooghe dat de netwerkgenererende functie van participatie op jonge leeftijd een belangrijk rol speelt bij de bestendinging van ongelijkheid inzake participatie op volwassen leeftijd. Dit impliceert dat elke poging om te komen tot een meer gelijke verdeling van de politieke en maatschappelijke participatie zich in eerste instantie op een jeugdig publiek zal moeten richten.

De conclusie ten aanzien van het toekomstig functioneren van politieke partijen is vanzelfsprekend van meer speculatieve aard. Op basis van ons onderzoek dringt zich het besluit op dat partijen, wanneer politieke jongerenorganisaties verdwijnen, op zoek zullen moeten gaan naar een functioneel alternatief. Immers : jongerenafdelingen vervullen effectief een aantal functies, ondermeer wat betreft politieke rekrutering en ideologische vernieuwing. De vraag is evenwel of dergelijke functionele equivalenten zich ook aandienen. Vooreerst omdat het belang van ideologie vermindert, zowel voor wat betreft de dagelijkse partijwerking als voor wat betreft de verkiezingscampagnes : partijpolitiek verzakelijkt en campagnes worden gepersonaliseerd. Bovendien is het geenszins duidelijk of partijen er op termijn überhaupt nog zullen in geïnteresseerd zijn om er een belangrijke ledenbeweging op na te houden. In het algemeen lijkt het er op dat partijen hun inspanningen veeleer richten op het zoeken naar nieuwe manieren om met de potentiële kiezers te communiceren. Vooralsnog overigens zonder veel succes : de meerwaarde van de nieuwe communicatietechnologieën moet nog worden aangetoond⁵³. In vergelijking met het tijdperk van de massapartijen wordt de band tussen de partij en haar leden en potentiële kiezers lossen, wat in feite neerkomt op een verzwakking of de-institutionalisering⁵⁴. We maken, dat moet duidelijk zijn, een evolutie door naar een ander soort politieke partij dan het type dat we tot dusver gekend

⁵¹ FLAP, H. & DEGRAAF, N.D., Social Capital and Attained Occupational Status, *Netherlands Journal of Sociology*, vol. 22, 1986, p. 145-161.

⁵² COLEMAN, J., Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology*, vol. 94, 1988, S95-S120; LIN, N., *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.

⁵³ HOOGHE, M. & STOUTHUYSEN, P., Het gebruik van het Internet door de Vlaamse politieke partijen, *Res Publica*, vol. 43, nr. 4, 2001, p. 507-527.

⁵⁴ HELLEMANS, S., *Strijd om de moderniteit*. Leuven : Universitaire Pers, 1990; HOOGHE, M. & HOUTMAN, D., Omstreden Instituten. Tendenzen tot de-institutionalisering in de Lage Landen, *Sociologische Gids*, vol. 50, nr. 2, 2003 (in druk); STOUTHUYSEN, P., De nieuwe burger en de crisis van de oude politiek, pp. 51-76 in C. Eliaerts (red.), *Kritische reflecties omtrent de zaak Dutroux*. Brussel, VUBPress, 1997.

hebben binnen de westerse massa-democratieën. Of daarin nog een plaats is weggelegd voor een politieke jongerenorganisatie is nog maar de vraag.

Summary : Youth Chapters of Political Parties. An Investigation into their Recruitment Function within Political Parties in Belgium (Flanders)

Despite the fact that numerous political parties in Western democracies include separate youth chapters, these have not been studied systematically in political research. There are two reasons to study youth chapters : we know youth participation has strong and enduring political socialisation effects, while several authors have expressed concern about a decline of political engagement among adolescents. Our assumption is that youth chapters fulfil two functions within a party : recruitment of members and ideological innovation. Given the structural evolution toward cartel parties (Katz & Mair), both functions have become partly obsolete. Youth chapters of Flemish political parties have indeed lost 70 percent of their members since the 1970s. A survey among city councillors confirms the recruitment function of youth chapters : 41 percent of them started their political career in youth chapters. The demise of youth chapters therefore can be seen as a clear indication of a structural transformation of political parties.